क्षत्त्रवृद्धात्मजस्तत्र सुहोत्रोऽथ महायशाः" हरिवं० २९अ० क्षत्त्रवृध् अप्यत्र । "यः पुरूरवसः पुत्र आयुस्तस्याभवन् सुताः । नहुषः क्षत्त्रवृद्धश्च अजिराभश्च वीर्य्यवान् । अनेना इति राजेन्द्र ! शृणु क्षत्त्रवृधोन्वयम् । क्षत्त्रवृद्ध सुतस्यासन् सुहोत्रस्यात्मजास्त्रयः" भाग० ९।१७ २ क्षत्त्रेषु वृद्धः । २श्रेष्ठक्षत्त्रिये त्रयोदशस्य रुचिनामकस्य मनोः ३पुत्रभेदे "त्रयोदशस्य पुत्रास्ते विज्ञेयास्तु रुचेः सुताः । चित्रसेनोविचित्रश्च नाभोधर्म्मभृतोधृतिः । सुनेत्रः क्षत्त्रवृद्धश्च सुतपानिर्भयो दृढः" हरिवं० ७अ०

क्षत्त्रसव पु० ६त० । क्षत्त्रियकर्त्तव्ये यज्ञभेदे

क्षत्त्रान्तक पु० ६त० । परशुरामे "क्षत्त्रान्तकस्याभिभवेन चैव" भट्टिः ६त० । क्षत्त्रान्तकारिन् अप्यत्र "महानन्दसुतः शूद्रागर्भोद्भवोऽतिलुब्धः परशुराम इव अपरोऽखिलक्षत्त्रान्तकारी भविता ततः प्रभृति शूद्रा भूपाला भविष्यन्ति" शु० त० विष्णुपु०

क्षत्त्रिय पुंस्त्री० क्षत्त्रे राष्ट्रे साधु तस्यापत्यं जातौ वा घः । १ब्राह्मणानन्तरवर्णे अमरः टाप् । "नृपायां नृपसंसर्गात् प्रच्छन्नात् गूढजातकः । सोऽपि क्षत्त्रिय एव स्यादभिषेके च वर्ज्जितः" उशनसोक्ते नृपात् अपरणीतायां क्षत्त्रियजातिस्त्रियां गूढोत्पन्ने पुत्रे च" । पा० उक्तोघस्तु जातावेव अपत्यमात्रे इञ् । क्षात्त्रि क्षत्त्रजातेरपत्यमात्रे पुंस्त्री स्त्रियां वा ङीप् । स्वार्थे क । तत्रार्थे स्त्रियां टापि यपूर्वत्वात् वा अत इत्त्वम् । क्षत्त्रियिका क्षत्त्रियका । ततो भावे त्व क्षत्त्रियत्व न० तल् क्षत्त्रियता स्त्री तद्भावे । ब्राह्मणत्ववत् क्षत्त्रियत्वस्य जातिविशेषत्वेऽपि गुणविशेषेण शूद्रस्यापि क्षत्त्रियत्वादि भवति । "शूद्रयोनौ हि जातस्य सद्गुणाननुतिष्ठतः । वैश्यत्वं लभते ब्रह्मन् । क्षत्त्रियत्वं तथैव च । आर्जवे वर्त्तमानस्य ब्राह्मण्यमभिजायते" भा० व० २११ अ० । सद्गुणाश्च तत्रैवोक्ताः । "शूद्रस्येति कर्म्मणि षष्ठी वैश्यत्वादि कर्त्तृ सद्गुणवन्तं वैश्यत्वादयः स्वयमायान्तीति गुणकृत एव वर्णविभागो न जातिकृत इति भावः" नीलक० । तस्य पत्नी ङीष वा आनुक् । क्षत्त्रियाणी क्षत्त्रियी अमरः । "अर्य्यक्षत्त्रियाभ्याम्" वा स्वार्थे आनुक ङीष चेति सि० कौ० । पत्न्यान्तु ङीषेवेत्युक्तम् । जातौ तु योपधत्वात् न ङीष किन्तु टाप् । क्षत्त्रिया क्षत्तृशब्दे उदा० ।

क्षत्त्रियहण पु० क्षत्त्रियं हन्ति अच् णत्वम् । परशुरामे । "किं न वै क्षत्त्रियहणो हरतुल्यपराक्रमः । विदितः पुत्र ! रामस्ते यतस्त्वं योद्धुमिच्छसि" भा० उ० १७९अ०

क्षत्त्रियासन न० "क्षत्त्रियासनमावक्ष्ये यत्कृत्वा धनवान् भवेत् । केशेन पादयुगलं बद्ध्वा तिष्ठेदधोमुखः" रुद्रयामलोक्ते आसनभेदे

क्षद संभूतौ पेषणे भक्षणे च सौ० आ० सक० सेट् । क्षदते अक्षदिष्ट क्षत्त्रः । "तद्यथैकादो मनुष्यराज आगतेऽन्यस्मिन् वार्हत्युक्षाणं वा वेहतं वा क्षदन्त एवमेवास्मा एतत्" ऐत० ब्रा० १ ।१५ "शतं मेषान् वृक्ये चक्षदानम्" ऋ० १।११६।१६। "तस्मै घृतं सुरां मध्वन्नमन्नं क्षदामहे" अथ०।१०।६।५

क्षद्मन् न० क्षद–भक्षणे–मनिन् । १उदके २अन्ने च निघ० "दादृहाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योःक्षद्मेव तिग्ममसनाय संश्यत्" ऋ०१।१३०।४ "क्षद्मेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा" ऋ०१०।१०६।१७

क्षन्तृ त्रि० क्षम–तृच् । क्षमाशीले सहिष्णौ अमरः "ये क्षन्तारो नाभिजल्पन्ति चान्यान्" भा०अ०।१०२अ० ।

क्षन्तव्य त्रि० क्षम–तव्य । १सोढव्ये "तदेतत् क्षन्तव्यं न खलु पशुरोषः समुचितः" कर्पूरस्तवः, भावे क्त कर्त्तव्य २क्षमायां न० "क्षन्तव्यं प्रभुणा नित्यं क्षिपतां कार्म्मिणां नृणाम्" । मनुः "सर्व्वथा वर्त्तमानस्य राज्ञोह्यस्मद्विधैः सदा । क्षन्तव्यं पुत्र !" भा० अ० ४१अ०

क्षप क्षपे अद०चुरा०उभ०सक० सेट् । क्षपयति ते अचिक्षपत् त । क्षपयाम् बभूव आस चकार चक्रे । "अरण्ये काष्ठवत् त्यक्त्वा क्षपयेयुस्त्र्यहं ततः" मनुः

क्षप सहने चुरा० इदित् उभ० सक० सेट् । क्षम्पयति ते अचक्षम्पत् त । क्षम्पयाम् बभूव आस चकार चक्रे । अयं मित् "तेन इणि अक्षम्पि-अक्षाम्पि । णमुलि क्षम्पं क्षम्पं-क्षाम्पं क्षाम्पम्" अनुपधाया अपि वा दीर्घः ।

क्षप् स्त्री चु० क्षप-क्विप् । रात्रौ "स क्षपः परि षस्वजे" ऋ०८।४१।३। "क्षपोरात्रीः भा० "क्षप उस्रा वरिवस्यन्तु देवाः" ६।५२।१५।

क्षप पु० चु० क्षप–कर्म्मणि अच् । उदके निघ०

क्षपण पु० क्षपयति विषयरागं क्षप-ल्यु । बौद्धसंन्यासिनि दिगम्बरे स्वार्थे क । तथार्थे "एकः क्षपणक । शाकाहर्त्ता तत्र क्षपणक ! दश शाकाशाः । यत्र अपणक ! दश शाकाशास्तत्र क्षपणक । का शाकाशा" उद्भ० "स पथि नग्नं क्षपणकमपश्यत्" भा० आ० ७८९श्लो० "नग्नक्षपणके देशे-